

УДК 340.111.5-027.551:004.946

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1244515>

А.О. ГОРДЕЮК,

доцент кафедри права Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського "Харківський авіаційний інститут", кандидат юридичних наук, доцент, м. Харків, Україна; e-mail: alla.law.gor@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7423-3673>

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ЇХ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ

A.A. HORDEIUK,

Ass. Professor, Chair of Law, M.E. Zhukovsky National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute", Ph.D. in Law, Associate Professor, Kharkiv, Ukraine; e-mail: alla.law.gor@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7423-3673>

THE PROBLEM OF LEGAL REGULATION OF PRIVATE LAW RELATIONS IN CONDITIONS OF THEIR VIRTUALIZATION

Постановка проблеми

У сучасному світі інформатизація притаманна усім сферам суспільного життя у державі. Юриспруденція не є виключенням, і процес інформатизації, що відбувається, саме у цієї сфері, край важливий для подальшого розвитку правової держави в Україні та підвищенню правової освіти населення. У межах інформатизації як її наслідок відбувається віртуалізація правової інформації, що надає можливість широкому колу суб'єктів забезпечити доступ до неї через Інтернет-ресурс. Завдяки технології віртуалізації сьогодні створені інформаційно-пошукові системи (такі як "Ліга", "Нормативні акти України", "Законодавство" та ін.), сайти органів державної влади (Конституційного Суду України, Верховного Суду України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та ін.), Інтернет-портали юридичних організацій. Важливе значення також має забезпечення доступу через Інтернет-ресурс до електронних варіантів окремих нормативно-правових джерел та коментарів фахівців до них.

Так, щодо інформатизації у сфері юриспруденції, то з 1990 р. спільними зусиллями фахівців підрозділів Апарату Верховної Ради України, Національної академії наук України, Академії правових наук України, Дослідницької служби Конгресу США створена й розвивається система інформаційно-аналітичного забезпечення (CIA3) законотвірчої, правозастосовної та правоосвітньої

діяльності, послугами якої щоденно користуються десятки тисяч державних і недержавних структур, юридичних та фізичних осіб як в Україні, так і за її межами [1, с.106]. Однак досягнення у сфері інформатизації суспільства, в тому числі й юриспруденції, потягнули за собою проблеми реалізації правових відносин в умовах їх віртуалізації.

Отже, метою дослідження у даній роботі є виявлення особливостей правової природи приватноправових відносин віртуального типу шляхом аналізу таких проблемних аспектів, як: 1) необхідність введення нових термінів, якими є потреба оперувати у суб'єктів як учасників відповідних відносин віртуального типу; 2) визначення прогалів у законодавстві щодо правового забезпечення у сфері регулювання приватноправових відносин віртуального типу та пропозицій стосовно їх усунення.

Дослідженням проблеми віртуалізації правової інформації займаються чимало фахівців за різними напрямками, зокрема, щодо застосування комп'ютерних технологій у юридичній діяльності (В.Г. Іванов та ін.), визначення правової природи певних елементів, наприклад, доменних імен в архітектурі мережі Інтернет (Д.В. Бойко), термінологічної визначеності в контексті віртуалізації у праві (Ю.В. Бистрова), правовідносин з інтелектуальної власності, що виникають у мережі Інтернет (О.І. Харитонова, Г.О. Ульянова, А.В. Кирилук та ін.) тощо.

Проблема визначення у законодавстві та вживання нової термінології в умовах віртуалізації приватноправових відносин

У даному контексті, перш за все, доцільним є приділення уваги визначенню термінологічних понять, що вживаються в сфері віртуалізації права, в тому числі приватноправових відносин. Це стосується таких термінів, як "приватноправові відносини", "інформатизація", "віртуалізація", "правова інформація", "Інтернет".

"Приватноправові відносини" – це термін з приватного права, визначення поняття якого надають фахівці теорії держави та права у навчальній та науковій літературі, де досліджуються загальнотеоретичні аспекти поділу права на публічне і приватне. Цей поділ своїм корінням уходить у часи Стародавнього Риму, зокрема, відомий римський юрист Доміцій Ульпіан вважав, що право має вивчатися як публічне, і як приватне, при цьому публічне право (*jus publicum*) – це те, що належить до користі римської держави, а приватне право (*jus privatum*) – це те, що належить до користі окремих осіб [2, с.242–243]. Сучасні фахівці з теорії держави та права відштовхуються від положення Д. Ульпіана, і публічне право визначають як підсистему, яка складається із сукупності норм, що регулюють відносини, пов'язані зі здійсненням функцій публічної влади у сфері реалізації інтересів держави і місцевого самоврядування за допомогою імперативного методу правового регулювання. Предмет публічного права складають відносини щодо реалізації публічних інтересів, учасниками яких є суб'єкти владних повноважень (держави та ін.). До галузей публічного права відносять конституційне, адміністративне, фінансове право та ін. Приватне право – це підсистема права, яка складається з норм, що регулюють відносини у сфері реалізації приватних інтересів, тобто інтересів юридичних і фізичних осіб, за допомогою диспозитивного методу. Предметом цього права як раз і є приватноправові відносини, що регулюються нормами цивільного, трудового, сімейного, житлового права та ін. [3, с.178].

Слід зазначити, що особливості розвитку приватного права у сучасних реаліях активно досліджуються іноземними фахівцями. Зокрема вони вважають, що приватне право є сукупністю правових доктрин і правил, що регулюють відносини між приватними особами на відміну від публічного права, що охоплює відносини між державою та індивідом. Приватне право включає низку ключових правових інститутів: інститут контрактів, права власності, трастових право-

відносин, сімейне право тощо [4]. В останні часи отримала нове бачення проблема впливу законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС) на національні системи приватного права, а саме на такі його галузі, як споживче право, трудове право, комерційне право та інші. З цього приводу ряд вчених, серед яких, наприклад, Дорота Лечкієвич (Dorota Leczykiewicz) та Стивен Везірелл (Stephen Weatherill), зазначають на здійснення процесу взаємоінтеграції національного та міжнародного приватного права у країнах ЄС, а також вивчають способи забезпечення ефективного застосування права ЄС у регулюванні національних приватноправових відносин у цих країнах [5]. Мариса Кремона (Marise Cremona) та Ханс-В Міклітц (Hans-W Micklitz) аналізують проблеми національного приватного права у зовнішніх відносинах з ЄС (особлива увага приділяється зовнішнім аспектам сімейного, споживчого, права та ін.) в тому числі питання компетенції ЄС щодо укладання міжнародних угод, які впливають на законодавства держав Євросоюзу [6] тощо.

Стосовно нормативного визначення приватноправових відносин, то вважаємо, що найбільш коректна (тобто таким чином, що розкриває їх правовий зміст) воно подано у Законі України "Про міжнародне приватне право", де у п.1 ст.1 прописано наступне: приватноправові відносини – це відносини, які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності, суб'єктами яких є фізичні та юридичні особи [7]. У Цивільному кодексі України (далі – ЦКУ) також має місце норма, що стосується правового змісту приватноправових відносин, а саме: цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майнові самостійності їх учасників (ч.1 ст.1 ЦКУ) [8]. Але на відміну від норми Закону України "Про міжнародне приватне право" у статті ЦКУ не має конкретної вказівки на юридичних та фізичних осіб як суб'єктів приватного права, а під учасниками відносин законодавець розуміє не тільки їх, а також і суб'єктів публічного права, тобто державу Україна, іноземні держави, територіальні громади (ст.2 ЦКУ). До того ж, нормами Закону України "Про міжнародне приватне право" регулюється більш широке коло приватноправових відносин, ніж нормами ЦКУ. Окрім інституту правочинів, права власності, права інтелектуальної власності, договірних і недоговірних відносин та відносин спадкування, що регулюються

нормами ЦКУ, у Законі України "Про міжнародне приватне право" передбачаються трудові та сімейні як приватноправові відносини, і це надає більш коректне уявлення про їх правову природу. Той факт, що означений закон регулює, саме, міжнародні приватноправові відносини не суперечить змісту поняття "приватноправових відносин" в загалі, якщо не враховувати іноземний елемент, який й робить приватноправові відносини міжнародними приватноправовими відносинами. Важливо зазначити, що правовідносинам віртуального типу на сьогодні притаманна транскордонність (кіберпростір або Інтернет-простір на має кордонів), тому що особи, які приймають в них участь дуже часто є контрагентами з різних держав, а це дає підставу розглядати означені правовідносини не тільки у межах національного права, а й у площині міжнародного приватного права.

Наступний термін, на який слід зауважити – це "правова інформація", тому що саме він поєднує два концептуально важливих терміни "право" та "інформацію" та, саме його доцільно вживати, коли йдеться про отримання інформації з будь-яких юридичних питань з різних джерел в томи числі й через Інтернет-ресурс. Інформація є об'єктом цивільного права (ч.1 ст.177 ЦКУ), і згідно з ч.1 ст.200 ЦКУ визначається, що інформацією є будь-які свідчення та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному виді [8]. Як категорія інформаційного права, "інформація" визначається у ст.1 Закону України "Про інформацію", де надано поняття, тотожне поняттю у ЦКУ. Поняття правової інформації прописано у цьому ж Законі, відповідно до ч.1 ст.17 правова інформація – будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо [9]. Фахівці справедливо зауважують, що в юридичній практиці правовою інформацією визнають значеннєвий зміст правових норм. При цьому вважають, що останній міститься не тільки в актах вищих і місцевих органів влади та управління, але й у відомчих нормативних актах. Як джерело правової інформації розглядають також судову і нотаріальну практику [1, с.10]. Ця теза доповнює поняття правової інформації надане законодавцем та дозволяє вживати цей термін не тільки, коли маються на увазі "будь-які відомості про право, його систему, джерела тощо", а також в тому випадку коли йдеться не тільки, наприклад, "про джерела", а й про їх

зміст також, тобто про норми, які вони містять. У контексті віртуалізації права "віртуалізація правової інформації" має означати, що зацікавлені суб'єкти можуть отримати через Інтернет-ресурс не тільки відомості про те що існує, наприклад, певний нормативний акт, а сенс в тому, що вони мають доступ до норм, які складають його зміст, и таким чином отримують правову інформацію не з друкованого джерела, а з нормативно-правового джерела в електронному вигляді. Таким чином, віртуалізація правової інформації передбачає наявність у мережі Інтернет різних юридичних ресурсів (баз законодавства, державних органів юридичних організацій з відповідними сайтами, окремих нормативних актів в електронному вигляді, в тому числі з коментарями фахівців тощо).

Наступний термін "інформатизація" (англ. Informatization) не є суто юридичним на відміну від двох попередніх. Вперше його було використано групою фахівців у доповіді "Інформатизація суспільства", що 1978 році була підготовлена за замовленням тодішнього президента Франції Валери Жискара д'Естена, при цьому у перекладі на англійську назва доповіді лунала як "Комп'ютеризація суспільства" [10]. Легальне визначення інформатизації надається у ст.1 Закону України "Про Національну програму інформатизації" 1998 р., під якою розуміється сукупність взаємопов'язаних, організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [11]. З цього поняття виходить, що інформатизація, це перш за все, процес, або сукупність певних процесів. Відповідно, у правовому аспекті інформатизація передбачає процес правового характеру, який спрямований на задоволення потреб зацікавлених осіб в отриманні саме правової інформації через використання сучасних технологій, в першу чергу, мережі Інтернет, тому доцільно звернути увагу і на поняття "Інтернету" у даному контексті.

Згідно ст.1 Закону України "Про телекомунікації", Інтернет – це всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами. При цьому під інформаційною

системою загального доступу розуміється сукупність телекомунікаційних мереж та засобів для накопичення, обробки, зберігання та передавання даних [12]. У цій дефініції, як вважають правознавці, робиться акцент на технічній стороні функціонування мережі, тому є потреба у дослідженні її як правової категорії та пропонують наступне визначення з точки зору права: Інтернет – це глобальна загальнодоступна інформаційно-телекомунікаційна мережа зі складною багаторівневою інфраструктурою, яка функціонує на засадах транскордонного управління та надає можливості для створення, розміщення інформації і доступу до неї, а також надання пов'язаних із цим інформаційних послуг [13, с.167]. Розвиток мережі почався на початку 60-х років ХХ ст. у США, а з 1991 р. відбувається активне комерційне використання Інтернету. Днем народження українського Інтернету вважається 02.12.1992 р., коли після переговорів з певними структурами американського уряду, для України був делегований домен –.UA. Проте, отримання необхідної юридичної інформації – це тільки одна з можливостей, що надає Інтернет-ресурс. Також на сьогодні складовою правового процесу є й можливість здійснення правовідносин (як правило, приватноправових) у режимі їх віртуалізації, характерної рисою таких правовідносин, як зазначено вище, є їх транскордонність. І звісно, в межах правового процесу в умовах інформатизації суспільства необхідно вдосконалення законодавства для правового забезпечення правовідносин нового типу.

У межах дослідження в означеному напрямку виходить, що є потреба у використанні поняття віртуалізації для пояснення процесів, що відбуваються у сфері права, хоча також як і "інформатизація", своїм корінням воно не пов'язане з правом. Віртуалізація – це наслідок інформатизації й водночас один із найбільш оптимальних шляхів її здійснення за допомогою Інтернет-технології. Термін "віртуалізація" (від англ. virtualization) означає створення віртуального об'єкту чи середовища. Віртуалізація суспільства – це новий глобальний процес заміщення реальних соціальних відносин їх віртуальними образами, який відображає його трансформацію. Німецький вчений Ахим Бюль, один із авторів терміну "віртуальне суспільство", визначає його як заміщення за допомогою комп'ютерів реального простору, а "віртуалізацію" як технічний процес – створення віртуального суспільства як "паралельно" існуючого з реальним суспільством [14, с.79]. Віртуалізація у сфері права потягнула за

собою трансформацію правової природи правовідносин, тому що в їх традиційному складі (суб'єкти правовідносин, об'єкти правовідносин, зміст правовідносин) змінюється правова природа елементів, тобто з'являються, зокрема, віртуальні об'єкти та віртуальні суб'єкти. У зв'язку з цим виникає потреба в оновленні юридичної термінології. Сучасні науковці вважають, що важливою науковою проблемою є визначення понятійного апарату з урахуванням віртуалізації права і впровадження термінів у правозастосовну практику та зазначають на необхідність визначення зокрема понять "віртуальні процеси", "віртуальні об'єкти", "віртуальні суб'єкти", "віртуальні споживачі" "віртуальна сфера" та інші [15, с.144; 16, с.19]. Окрім названих, актуальними у сфері віртуалізації приватноправових відносин також вважаємо такі терміни, як "віртуальні приватноправові відносини", "віртуальні міжнародні приватноправові відносини" "віртуальний правочин", "віртуальні об'єкти права інтелектуальної власності", "віртуальний роботодавець", "віртуальний працівник". На наш погляд, нову термінологію та відповідні нові дефініції потрібно вводити у чинне законодавство та вдосконалювати правове регулювання з урахуванням потреб віртуального простору (кіберпростору).

Правове регулювання на міжнародному та національному рівнях приватноправових відносин, що реалізуються через Інтернет-ресурс (кіберпростір)

У сучасних реаліях відбуваються процеси адаптації законодавства до віртуалізації правових відносин як на національному так і на міжнародному рівнях. На міжнародному рівні правовому регулюванню відносин у кіберпросторі приділяють увагу міжнародні організації, зокрема Комісією ООН по праву міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), що розробила типові закони "Про електронну торгівлю" (Model law on Electronic Commerce) від 1996 р.[17], "Про електронні підписи" (Model law on Electronic Signatures) [18] від 05.07. 2001 р., "Про електронні передані матеріали (записи)" (Model law on Electronic Transferable Records) від 13.07.2017 р. [19]. Всі ці Закони – це рекомендована модель правового регулювання правовідносин віртуального типу. Зокрема, останній міжнародний нормативний акт, спрямований на правове забезпечення використання електронних документів, які передаються через Інтернет-ресурс як на національному, так і на міжнародному рівні. Електронні документи (записи) є важливими комерційними інструментами,

що забезпечують електронну торгівлю між віртуальними контрагентами.

В Україні мають місце законодавчі ініціативи та вже прийняті нормативні акти, що відповідають потребам інформаційного суспільства. Зокрема, 09.01.2007 р. був прийнятий Закон України "Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки", де з метою законодавчого забезпечення розвитку інформаційного суспільства визначена необхідність здійснення кодифікації інформаційного законодавства та включення в Інформаційний кодекс України розділів про засади електронної торгівлі, про правову охорону на зміст комп'ютерних програм та удосконалення прав інтелектуальної власності, в тому числі авторського права при розміщенні та використанні творів у мережі Інтернет тощо [20]. Наявність таких норм у сфері інформаційного права має привести до вдосконалення правового регулювання приватноправових відносин віртуального типу, однак Інформаційний кодекс на сьогодні не прийнятий, а відповідно завдання, що були поставлені у Законі тільки у процесі вирішення.

До того ж, правове регулювання приватноправових відносин віртуального характеру не може бути обмежено тільки національним рівнем, тому що, як вже зазначалося вище, вони у зв'язку з глобальним характером мережі Інтернет (що дозволяє її використовувати необмеженій кількості суб'єктів) не мають кордонів (ім притаманна транскордонність) і за своєю правовою природою є також й міжнародними приватноправовими відносинами. Така особливість віртуальних приватноправових відносин потребує нових норм в Законі України "Про міжнародне приватне право", в яких мають бути визначені, зокрема особливості іноземного елемента з урахуванням "віртуальності" правовідносин, правовий режим віртуальних правочинів з іноземним елементом, особливості реалізації трудових відносин через Інтернет-ресурс з іноземним елементом. У понятті "колізійної норми", тобто норми, що визначають право якої держави підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом, (п.3 ст.1 Закону України "Про міжнародне приватне право") доцільно уточнення: "в тому числі до правовідносин віртуального типу" тощо.

Слід звернути увагу на правовідносини у сфері права інтелектуальної власності, які здійснюються через Інтернет-ресурс та потребують специфічного правового регулювання у зв'язку з необхідністю ефективного захисту прав суб'єктів

права інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності як результат їх інтелектуальної творчої діяльності. Об'єкти права інтелектуальної власності, що підлягають правовій охороні в Україні, визначені у ст.420 ЦКУ: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці [8]. Більшість цих об'єктів може використовуватися у кіберпросторі, тому нормами ЦКУ та спеціальними законами (зокрема, Законами України "Про авторське право та суміжні права", "Про охорону прав на промислові зразки", "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" тощо) мають бути передбачені особливості правового режиму використання об'єктів права інтелектуальної власності у віртуальному режимі та окремі положення про їх захист у суді. Також перелік об'єктів права інтелектуальної власності не можна вважати вичерпаним, тобто він може бути доповнений, зокрема такими невід'ємним від мережі Інтернет об'єктами як веб-сайт та доменне ім'я для яких законодавство не визначає чіткого статусу. Хоча правове положення доменного імені певною мірою визначено Законом України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", де воно позиціонується як один із способів використання торговельної марки, але до того ж застосовується, зокрема, як спосіб використання промислового зразка [21]. А веб-сайт, спираючись на підзаконні нормативні акти певних державних органів виконавчої влади, можна віднести до об'єктів авторського права, розглядати як окремий елемент комп'ютерної програми [22, 23]. Але все ж таки ці об'єкти мають тільки їх індивідуалізуючі ознаки, які надають підставу виділяти їх як самостійні об'єкти права інтелектуальної власності, яким має бути притаманний комплексний режим правового захисту. Таким чином, у сфері приватноправових відносин інтелектуальної власності в умовах їх віртуалізації необхідно вдосконалення законодавства як щодо використання і правового захисту об'єктів, що вживаються у цивільному обігу в традиційних правовідносинах та у віртуальному режимі (твори літератури, науки, бази даних тощо), так і стосовно таких об'єктів, що притаманні

тільки кіберпростору (комп'ютерні програми, доменні імена, веб-сайти).

"Феномен віртуальної власності" (phenomenon of virtual property) у "цифрову епоху" досліджується й іноземними вченими. У зв'язку з цим визначається актуальною проблема захисту прав суб'єктів відповідних правовідносин, тобто, творців віртуальних об'єктів (virtual items), користувачів інтернет-платформи, провайдерів. Фахівці, серед яких Прземислав Палка (Przemyslaw Palka), пропонують вдосконалення правового регулювання у цієї сфері шляхом приведення приватного права у відповідність з відносинами у кіберпросторі [24].

Під впливом інформатизації також здійснюється трансформація ще одного виду приватно-правових відносин – трудових. Все частіше між роботодавцем та працівником встановлюються віртуальні (дистанційні трудові відносини). Працівник вже може виконувати свою трудову функцію не в самому офісі підприємства (установи, організації), а у себе дома або у центрі телекомунікаційних послуг. Такий вид праці отримав номінал "телеробота", у країнах Європи та в США навіть створюються асоціації телероботи та електронні біржі праці. Віртуалізація трудових відносин дозволяє працювати на іноземного роботодавця. На сьогодні поширюється, так званий, міжнародний договірний телеком'ютинг, що дозволяє, зокрема, науковцям у віртуальному режимі працювати на іноземні компанії. Все це стосується й українського ринку праці, тому врахування наявності трудових відносин віртуального типу та особливостей їх реалізації, а відповідно віртуального роботодавця, віртуальних працівників та визначення їх статусу необхідно у трудовому законодавстві України. А також у Законі України "Про міжнародне приватне право" має бути передбачений міжнародний договірний телеком'ютинг, який безумовно пов'язаний з наявністю іноземного елемента у складі такого виду міжнародних трудових правовідносин, що здійснюються у віртуальному режимі. При цьому не обов'язково віртуальним працівником має бути науковець, це може бути працівник з будь-якої іншої сфери трудових відносин.

Своєчасним досягненням у сфері правового забезпечення Інтернет-відносин на сьогодні можна вважати Закони України "Про електронні документи та електронний документообіг" від 22.05.2003 р. та "Про електронний цифровий підпис" також від 22.05.2003 р. У першому Законі встановлюються правові засади електронного документообігу та використання електронних

документів, в тому числі у сфері приватноправових відносин (наприклад, щодо цивільно-правових угод) [25]. Другий Закон встановлює правові основи для забезпечення діяльності фізичних та юридичних осіб, яка здійснюється з використанням електронних документів [26]. Також важливе значення для правового регулювання приватноправових відносин, зокрема щодо реалізації віртуальних правочинів має Закон України "Про електронну комерцію" від 03.12.2015 р. [27]. Всі ці нормативні акти були прийняті з урахуванням моделей законів, запропонованих ЮНСІТРАЛ (UNCITRAL).

Висновки

Отже, після аналізу проблеми правового регулювання приватноправових відносин в умовах їх віртуалізації у сучасному форматі інформаційного суспільства, з урахуванням мети дослідження, по-перше, можна зауважити на необхідність оновлення юридичної термінології та доцільність введення у чинне законодавство таких категорій й відповідних дефініцій як "віртуальні приватноправові відносини", "віртуальні приватноправові міжнародні відносини", "віртуальний об'єкт", "віртуальний об'єкт права інтелектуальної власності", "віртуальний суб'єкт", "віртуальний правочин", "віртуальний роботодавець", "віртуальний працівник", "віртуальний споживач".

По-друге, необхідна адаптація законодавства до віртуалізації правовідносин як на міжнародному так і національному рівнях. Зокрема, актуальною є проблема прийняття Інформаційного кодексу, норми якого мають передбачати особливості правового регулювання правовідносин через мережу Інтернет (кіберпростір).

До того ж, визнання ознаки транскордонності віртуальних правовідносин, що дозволяє їх розглядати у площині міжнародних приватноправових відносин віртуального типу, визначає доцільність усунення прогалин у Законі України "Про міжнародне приватне право" шляхом введення в нього нових правових конструкцій з "пропискою" віртуальності правочинів з іноземним елементом, щодо реалізації трудових відносин з іноземним елементом через мережу Інтернет тощо.

Також враховуючи віртуалізацію правовідносин у сфері інтелектуальної власності і той факт, що більшість її об'єктів, які визначені ст.420 ЦКУ використовуються у кіберпросторі, необхідно вдосконалення правового режиму їх захисту від неправомірного використання. Такі об'єкти як доменні імена та веб-сайти має сенс на сьогодні

позиціонувати як самостійні та доповнити ними перелік об'єктів інтелектуальної власності (відповідно до ст.420 ЦКУ), що підлягають правовій охороні в Україні і визначити їх особливий правовий режим.

На сьогодні можна казати про певні досягнення щодо створення правової бази для реалі-

зації правовідносин віртуального типу в Україні. Зокрема, йдеться про прийняття таких важливих для цієї сфери нормативних актів, як Закони України "Про електронні документи та електронний документообіг", "Про електронний цифровий підпис", "Про електронну комерцію".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Правова інформація та комп'ютерні технології в юридичній діяльності : навч. посіб. / В. Г. Іванов, С. М. Іванов, В. В. Карасюк та ін. ; за заг. ред. В. Г. Іванова. 4-те вид., змін. і доп. Х. : Право, 2014. 240 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. Х. : Консум, 2009. 636 с.
3. Теорія держави і права : підруч. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Сморишинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Х. : Право, 2015. 368 с.
4. Private Law. UNSW Law. Sydney. URL: <https://www.law.unsw.edu.au/areas-of-study/private-law>.
5. The Involvement of EU Law in Private Law Relationship / Edited by Dorota Leczykiewicz Stephen Weatherill. Hart Publishing, 2013. P. 492. URL: <https://www.bloomsbury.com/in/the-involvement-of-eu-law-in-private-law-relationships-9781782251040>.
6. Law in the External Relations Private of the EU / Edited by Marise Cremona, Hans-W Micklitz. Oxford University Press, 2016. P. 350. URL: <https://www.pbookshop.com/media/filetype/s/p/1459312159.pdf>. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198744566.001.0001.
7. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
9. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
10. Гасумова С. Е. Информационные технологии в социальной сфере : учеб. пособие. 4-е изд., перераб. и доп. М. : Дашков и К., 2014. 312 с.
11. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1978. № 27–28. 1998. Ст. 181
12. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 № 1280–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 12. Ст. 155.
13. Проблемні питання визначення правової природи і структури правовідносин інтелектуальної власності, що виникають у мережі Інтернет / О. І. Харитонова, Г. О. Ульянова, А. В. Кирилюк та ін. *Наукові праці НУ "ОЮА"*. 2015. Т. 17. С. 159–200.
14. Гаврилов А. А. Основные подходы к определению "виртуальная реальность" в современном философском дискурсе. *Молодой ученый*. 2012. № 9. С. 162–166. URL: <https://moluch.ru/archive/44/5330/>
15. Бистрова Ю. В. Віртуалізація у праві: сучасне праворозуміння та проблеми термінологічної визначеності. *Теорія та практика сучасної юриспруденції* : матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. (25 жовт. 2017 р.). С. 143–145.
16. Литовченко А. В. Виртуализация как фактор институционализации новых форм общественного воздействия. *Высшая школа*. 2016. № 3. С. 19–22.
17. Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment (MLEC) by 1996. URL: https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/05-89450_Ebook.pdf.
18. Model Law on Electronic Signatures Guide to Enactment (MLES) by 05.07.2001. URL: <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/ml-elecsig-e.pdf>.
19. Model Law on Electronic Transferable Record (MLETR) by 13.07.2017. URL: <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/ml-elecsig-e.pdf>.
20. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства : Закон України від 09.01.2007 № 537–V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 12. Ст. 102.
21. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 № 3689-12. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 36.
22. Щодо веб-сайту як об'єкту авторського права : Лист Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України від 22.01.2007 № 16-14/231. URL: <http://zakon.nau.ua/doc?uid=1038.1466.a>.
23. Щодо питання віднесення веб-сайту до об'єктів авторського права (комп'ютерних програм) : лист Міністерства юстиції України від 18.12.2006 № 19-5-537. *Бухгалтер*. 2007. № 3.

24. Palka Przemyslaw. *Virtual Property: Towards a General Theory*. Florence : European University Institute, 2017. DOI: 10.2870/700083.
25. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.
26. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 № 852–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 276.
27. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 45. Ст. 410.

REFERENCES

1. Ivanov, V. H., Ivanov, S. M., & Karasyuk, V. V. et al.; Ivanov, V. H. (Red.). (2014). *Pravova informatsiya ta komp'yuterni tekhnolohiyi v yurydychniy diyal'nosti : navch. posib*. [Legal Information and Computer Technologies in Legal Activity: Teaching manual]. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).
2. Skakun, O. F. (2009). *Teoriya derzhavy i prava : pidruch.* [Theory of state and law: under the leadership]. Kharkiv: Konsum (in Ukr.).
3. Petryshyn, O. V., Pohrebnyak, S. P., & Smorydyns'kyi, V. S. et al; Petryshyn, O. V. (Red.). (2015). *Teoriya derzhavy i prava : pidruch.* [Theory of state and law: under the leadership.]. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).
4. Private Law. UNSW Law. Sydney. URL: <https://www.law.unsw.edu.au/areas-of-study/private-law> (in Eng.).
5. Leczykiewicz, Dorota, & Weatherill, Stephen (Eds.). (2013). *The Involvement of EU Law in Private Law Relationship*. Hart Publishing. P. 492. Retrieved from: <https://www.bloomsbury.com/in/the-involvement-of-eu-law-in-private-law-relationships-9781782251040> (in Eng.).
6. Cremona, Marise, & Micklitz, Hans-W. (Eds.). (2016). *Law in the External Relations Private of the EU*. Oxford University Press. Retrieved from: <https://www.pbookshop.com/media/filetype/s/p/1459312159.pdf>. DOI: 10.1093/acprof:oco/9780198744566.001.0001 (in Eng.).
7. Pro mizhnarodne pryvatne pravo [About International Private Law]. *Zakon Ukrayiny* (23.06.2005 No 2709–4). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (32). 422 (in Ukr.).
8. Tsyvil'nyy kodeks Ukrayiny [The Civil Code of Ukraine]. (16.01.2003). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (40–44). 356 (in Ukr.).
9. Pro informatsiyu : *Zakon Ukrayiny* [Information: Law of Ukraine]. (02.10.1992 No 2657–12). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (48). 650 (in Ukr.).
10. Gasumova, S. Ye. (2014). *Informatsionnyye tekhnologii v sotsial'noy sfere : ucheb. posobiye* [Information Technologies in the Social Sphere: Textbooks. allowance]. Moskva: Dashkov i K. (in Russ.).
11. Pro Natsional'nu prohramu informatyzatsiyi [About the National Program of Informatization]. *Zakon Ukrayiny* (04.02.1998 No 74/98-VR). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 181 (in Ukr.).
12. Pro telekomunikatsiyi [About telecommunications]. *Zakon Ukrayiny* (18.11.2003 No 1280–4). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (12). 155 (in Ukr.).
13. Kharytonova, O. I., Ul'yanova, H. O., & Kyrylyuk, A. V. et al. (2015). Problemni pytannya vyznachennya pravovoyi pryrody i struktury pravovidnosyn intelektual'noyi vlasnosti, shcho vynykayut' u merezhi Internet [Problematic issues of determining the legal nature and structure of intellectual property rights arising in the Internet]. *Naukovi pratsi NU "OYUA"*, (17). 159–200 (in Ukr.).
14. Gavrilov, A. A. (2012). Osnovnyye podkhody k opredeleniyu "virtual'naya real'nost'" v sovremennom filosofskom diskurse [Basic approaches to the definition of "virtual reality" in modern philosophical discourse]. *Molodoy uchenyy*, (9). 162–166. Retrieved from: <https://moluch.ru/archive/44/5330> (in Russ.).
15. Bystrova, YU. V. (2017, zhovten' 25). Virtualizatsiya u pravi: suchasne pravorozuminnyya ta problemy terminolohichnoyi vyznachenosti [Virtualization in the right: modern legal thinking and problems of terminological certainty]. *Teoriya ta praktyka suchasnoyi yurysprudentsiyi: materialy KHIII Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (s. 143–145) (in Ukr.).
16. Litovchenko, A. V. (2016). Virtualizatsiya kak faktor institutsializatsii novykh form obshchestvennogo vozdeystviya [Virtualization as a factor of the institutionalization of new forms of social influence]. *Vysshaya shkola*, (3). 19–22 (in Russ.).
17. Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment (MLEC) by 1996. Retrieved from: https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/05-89450_Ebook.pdf (in Eng.).
18. Model Law on Electronic Signatures Guide to Enactment (MLES) by 05.07.2001. Retrieved from: <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/ml-elecsig-e.pdf> (in Eng.).
19. Model Law on Electronic Transferable Record (MLETR) by 13.07.2017. Retrieved from: <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/ml-elecsig-e.pdf> (in Eng.).

20. Pro Osnovni zasady rozvytku informatsiynoho suspil'stva [About the Basic Principles of Information Society Development]. Zakon Ukrainy (09.01.2007 No 537–5). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, (12). 102 (in Ukr.).
21. Pro okhoronu prav na znaky dlya tovariv i posluh [On the Protection of Rights to Trademarks for Goods and Services]. Zakon Ukrainy (15.12.1993 No 3689–12). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, (7). 36 (in Ukr.).
22. *Shchodo veb-saytu yak ob'yektu avtors'koho prava* [As regards the website as an object of copyright]. Lyst Derzhavnoho departamentu intelektual'noyi vlasnosti Ministerstva osvity i nauky Ukrainy (22.01.2007 No 16-14/231). Retrieved from: <http://zakon.nau.ua/doc?uid=1038.1466.a> (in Ukr.).
23. *Shchodo pytannya vidnesennya veb-saytu do ob'yektiv avtors'koho prava (komp'yuternykh prohram)* [On the issue of assigning a website to objects of copyright (computer programs)]. Lyst Ministerstva yustytseyi Ukrainy (18.12.2006 No 19-5-537). *Bukhhalter*, 2007 (3) (in Ukr.).
24. Przemyslaw, Palka. (2017). *Virtual Property: Towards a General Theory*. Florence : European University Institute. DOI: 10.2870/700083 (in Eng.).
25. Pro elektroni dokumenty ta elektronny dokumentoobih [About electronic documents and electronic document circulation]. Zakon Ukrainy (22.05.2003 No 851–4). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, (36). 275 (in Ukr.).
26. Pro elektronny tsyfrovyy pidpys [About electronic digital signature]. Zakon Ukrainy (22.05.2003 No 852–4). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, (36). 276 (in Ukr.).
27. Pro elektronn komertsiyu [About e-commerce]. Zakon Ukrainy (03.09.2015 No 675–8). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, (45). 410 (in Ukr.).

Надійшла 26.03.2018

РЕКОМЕНДОВАНЕ ЦИТУВАННЯ (RECOMMENDED CITATION), АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS)

Гордеюк А. О. Проблема правового регулювання приватноправових відносин в умовах їх віртуалізації. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 2. С. 27–36. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2018_2_6.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1244515>

Досліджується правова природа приватноправових відносин віртуального типу у напрямку визначення термінів (правова інформація, приватноправові відносини, інформатизація, віртуалізація, Інтернет), якими оперують на сьогодні суб'єкти приватноправових відносин, що здійснюються через Інтернет-ресурс. Пропонується введення у законодавство нової термінології, зокрема "віртуальні приватноправові відносини", "міжнародні приватноправові відносини", "віртуальний об'єкт", "віртуальний суб'єкт", "віртуальний об'єкт права інтелектуальної власності", "віртуальний правочин", "віртуальний споживач", "віртуальний працівник", "віртуальний роботодавець". Аналізуються особливості правового регулювання цивільних, трудових (в тому числі міжнародних приватноправових) відносин, що реалізуються у кіберпросторі. Обґрунтовується необхідність усунення прогалин у законодавстві та прийняття актуальних нормативних актів (зокрема, Інформаційного кодексу України). Акцентується увага на досягненнях національного законодавця та розвиток міжнародного права у цій сфері.

Ключові слова: *інформатизація; віртуалізація; Інтернет; кіберпростір; приватноправові відносини; правова інформація; віртуальні приватноправові відносини, правовідносини віртуального типу*

Гордеюк А.А. Проблема правового регулювання частноправових отношений в условиях их виртуализации.

Исследуется правовая природа частноправовых отношений виртуального типа. Исследование проводится путем определения терминологии (правовая информация, частноправовые отношения, информатизация, виртуализация, Интернет), которой оперируют субъекты частноправовых отношений, осуществляемых через Интернет-ресурс. Обосновывается необходимость адаптации законодательства к новому типу правоотношений виртуального характера и введение таких терминов как "виртуальные частноправовые отношения", "международные виртуальные частноправовые отношения", "виртуальный объект права интеллектуальной собственности", "виртуальная сделка", "виртуальный потребитель", "виртуальный работодатель", "виртуальный работник" и др. Анализируются особенности правового регулирования гражданских, трудовых (в том числе международных частноправовых отношений), которые реализуются через Интернет. Обосновывается необходимость устранения пробелов в законодательстве и принятие актуальных нормативных актов (в частности, Информационного кодекса Украины). Акцентируется внимание на достижениях национального законодателя и развитие международного права в этой сфере.

Ключевые слова: *информатизация; виртуализация; Интернет; киберпространство; частноправовые отношения; правовая информация; виртуальные частноправовые отношения; правоотношения виртуального типа*

Hordeiuk A.A. The Problem of Legal Regulation of Private Law Relations in Conditions of their Virtualization

In this article, the research is the problem of regulation of private law relations in conditions of virtualization of society by direction: the basing of necessity renovate of terminology in connection with virtualization of private law relations; the necessity of improvement is the legal regulation in this sphere. In work the define terms and their corresponding definitions, which use in the context of this investigation, and namely: the private law relations, legal information, informatization, virtualization, Internet. It is proposed to introduce into the current legislation such new terms as the virtual private law relations, the virtual object (virtual items), virtual subject, international private law relations, virtual transaction, virtual consumer, virtual worker, virtual employer and also their corresponding definitions. In to improve the legal regulation legal relationship in conditions virtualization of society (in the digital era) the necessity of adoption an Information code and the introduction of norms on it, regulatory the new type of legal relationship (virtual legal relations). The focuses attention on global character of private law relations of virtual type (because it can realize with the foreign subjects over the cyberspace, which is borderless) and identified the need to the reduction in accordance with this factor, of norms of Act Ukraine "International private law". The adaptation is also proposed of legislation of Ukraine an intellectual property in connection with using of objects of intellectual property law on the Internet by interested subjects. The rationale for the inclusion in the list of objects intellectual property law (Art.420 Civil code of Ukraine) such objects as a domain name and website and of definition in the law their legal status. Taking into account the transformation of the employment relationship, the appearance of such subjects as a virtual employer and virtual worker, the development of telecommunications and other forms of collaboration over the Internet between them, the relevance of adaptation is determined of labor legislation to the employment relationship of virtual type. The attainment of Ukraine in the sphere of legal support of private law relations of virtual type on today is an adoption of such normative acts as "Electronic digital signature law", "Electronic commerce law", "Electronic documents and electronic document management law".

Key words: *informatization; virtualization; Internet; cyberspace; legal information; private law relations; virtual private law relations; legal relations (relationship) of virtual type*